

1

Om Aarhus Universitets bygninger 2003 – om bygningernes kanonisering som hovedværk i dansk arkitektur – om byuniversitetet i universitetsbyen – om Campusbyen og -virksomheden – og om den symbolske navngivning af universitetets bygninger og veje.

FORÅRSBYEN | Enhver park er særlig dejlig om foråret. Løvspring, folk der begynder at sole sig på bænke og plæner, fuglesang og blomsterduft handler alt sammen om nybrud, ungdom og optimisme. Sådan er det også i parkerne ved Aarhus Universitet, men her er foråret mere stabilt, så det synes at vare hele året. Løvspringet er noget særligt i denne egepark, fordi egen springer sent og langsomt, og det sartgrønne slør over træerne holder længe. Mange af de solende mennesker er unge studerende, der bruger deres park som både fristed og arbejdssted. Også bygningerne virker unge, selvom de ældste af dem har stået her i 70 år. Deres karske, knappe former og farverne, der spænder fra grå sandfarve på de ældste til næsten orange på de nyeste, fortæller hele året en historie om ungdommelig dristighed. Det er historien om en arkitektur, der engang var så ny og frejdig, at de få huse i datidens park skræmte folk. Og nu, da husene efterhånden fylder parkerne og er beundret for deres enkle og friske udtryk, er de som en hel by, der stadig fortæller forårets historie om at være ung og moderne.

Et par år efter årtusindskiftet, 75 år efter at tankerne om denne forårsby tog form som en universitær undervisning i Århus, er den kernen i Aarhus Universitet. Det er vokset langt ud over parkerne, og det er helt omgivet af byen Århus, men kernen, de gule bygninger i Universitetsparken og i Venne-lystparken, opfattes billedligt stadig som Aarhus Universitet. Bygningerne uden for parkerne har hver deres forskellige historie, der bliver fortalt senere. Parkbyggerierne har derimod en fælles historie og en fælles arkitektur, der følger ét og samme mønster. Her er alle facader af gule mursten, og alle sadelta-ge er belagt med gule tagsten. Bygningerne har forskellig højde, bredde og længde, men de har alle det samme tagprofil, og deres placering har overalt de samme to retninger, der afviger lidt fra verdenshjørnerne. Parkerne har vidtstrakte, bølgede græsplæner, der brydes af bækken i bunden af den morænekløft, som deler parkerne på langs, og af søerne, som bækken udvider sig til på vejen gennem kløften. Som stort set den eneste bevoksning er der grupper af egetræer, der efter 70 års vækst har nået en anelig størrelse med løv, der om sommeren spreder store, luftige felter af skygge på plænerne.

Den stringente og alligevel organiske ensartethed af gule og grønne indtryk, som man får på en tur gennem parkerne, kunne tyde på en stram planlægning af helheden fra starten af dette bygnings- og parkanlæg. Men det er langt fra tilfældet. Næsten tværtimod. Meget lidt kunne forudses, da den første bygning stod færdig i 1933. Den blev til efter en arkitektkonkurrence,

.....
**Det vidner om en usædvanlig, stædig trofasthed,
at man gennem 70 år har kunnet gennemføre et stort
bygværk i samme arkitektoniske formsprog.**
.....

.....
12 som blev vundet af Kay Fisker, Povl Stegmann og C.F. Møller i samarbejde med landskabsarkitekten C.Th. Sørensen. Men netop denne bygning og parken omkring den har haft en kim i sig, der på forunderlig vis rummede den enestående helhed, som anlægget blev til. Gennem syv årtier har anlægget formet sig omtrent som en naturens organisme, der trods skiftende og til tider voldsomme vilkår alligevel når sin bestemmelse, sin forudbestemte form og størrelse.

Det vidner om en usædvanlig, stædig trofasthed, at man gennem 70 år har kunnet gennemføre et stort bygværk i samme arkitektoniske formsprog. I de samme syv årtier har man oplevet nyklassicisme, funktionalisme, regionalisme og modernisme, foruden, i slutningen af 1900-tallet, en række reaktioner på modernismen. Hele denne flod af stilistiske strømninger er tilsyneladende gået umærkeligt hen over de gule bygninger i parkerne. Men hvis man går i detaljer, kan man godt aflæse tidernes skiftende byggeteknik og enkelte modeluner. Og ser man samtidigt på den første bygning fra 1933 og på Auditoriehuset fra 2001, så er forskellen tydelig, men det er slægtskabet også. I nyere, dansk arkitekturhistorie er anvendelsen af kun ét formsprog gennem så lang tid uden sidestykke. Opførelsen af Grundtvigskirken i København blev ganske vist begyndt 1921 og var først afsluttet 1940, men ellers skal man helt tilbage til renæssancens slotte og herregårde eller middelalderens storkirker for at finde byggeperioder på næsten et århundrede, og selv der kan man se

tydelige stilskeft i samme bygværk. Det er blandt andet denne vedholdenhed i udtrykket, som gør Aarhus Universitets gule bygninger til noget enestående. Efter at de første bygninger i Universitetsparken af den almindelige offentlighed blev modtaget med dyb skepsis og skarp kritik, har man efterhånden måttet indse, at dette bygværk er noget særligt. Det er samtidig paradoksalt, at mens den første kritik gik på bygningernes nøgterne og barske modernitet, så bygger nutidens brede accept af hele bygværket bl.a. på, at det opfattes som et monument over venlig, dansk byggetradition. Skiftende tolkninger af et bygværk er set før, men sjældent så markant som her.

Flere forhold har været afgørende for skiftet i dette tilfælde. Det ene er det arkitektoniske klima, der har hersket i den langstrakte byggeperiode, et stilistisk vejrlig, der som nævnt har været præget af en hel del turbulens. På den baggrund har især lægfolket efterhånden kunnet opfatte universitetets gule bygninger som et kærkomment, sikkert ståsted, mens byggeriet rundt omkring gik grassat i grå betonelementer, finurlige, postmoderne påhit eller skæve dekonstruktioner. Et andet forhold ligger i havearkitekturen. Universitetets første bygning stod i 1933 på en bar græshøj kun omgivet af nogle spredte småtræer, som ikke engang ville gro. Også arkitekten, C.F. Møller, indrømmede, at det var en barsk omgang. Senere gik han og havearkitekten C.Th. Sørensen rundt på arealet og prikkede huller i jorden med en stok, og i hullerne lagde de friske agern, som nu efter 70 år er vokset til magtfulde ege-

træer. Og ved de store murflader blev der plantet vin og efeu, som har bredt sig så frodigt, at de nu, alt efter årstiden, danner kaskader af grønt, rødt og brunt løv i kontrast til det gule murværk. Parkernes vækster har mildnet på den barske fortid. De mange gule bygninger er vokset så tæt sammen med græsset, træerne og murløvet, at huse og vækster er blevet til en og samme helhed.

Et tredje og væsentligt forhold er, at der blandt arkitekter og lignende fagfolk fra begyndelsen har været bred enighed om den arkitektoniske kvalitet i bygværket Aarhus Universitet. Det er kommet til udtryk gennem alle syv årtier i talrige omtaler i danske og udenlandske tidsskrifter, hvorved bygværket efterhånden har fået status som et skoleeksempel på den såkaldte »funktionelle tradition«. Udtrykket stammer fra en af bygværkets egne arkitekter, Kay Fisker, og dækker over en særlig mådeholden og funktionsdygtig arkitektur, som har sat spor i dansk byggeri siden midten af 1800-tallet. Endelig har samspillet mellem by og universitet påvirket vurderingen af universitetsanlægget. I løbet af 70 år er der skabt et byuniversitet i en universitetsby, som i samme periode er vokset fra en lilleby til en storby. De to bymæssige organismer er efterhånden vokset så tæt sammen, at der er tale om en frugtbar symbiose, som bemærkes af både århusianere, andre danskere og udlændinge.

Begrebet byuniversitet indgik i planlægningen af de første bygninger til Aarhus Universitet i 1931, men da brugte man begrebet som en negativ be-

tegnelse for situationen ved Københavns Universitet, hvis kompleks i Den Indre By dengang som nu udgør en temmelig indviklet struktur af bygninger fra forskellige tider. I programmet for konkurrencen om Aarhus Universitet, der blev udskrevet den 2. maj 1931, citeres *Betænkning afgivet af Udvalget om Oprettelse af et Universitet i Jylland, 1925*. Udvalget ønskede »at det nye Universitet bliver et helt og i sin Udstyrelse fuldt ud tilfredsstillende moderne Universitet ... Universitetsbebyggelsen bør i det hele være bedre end ved Københavns Universitet, samlet men dog landskabeligt fri og smuk.«

I programmet anvendes ikke selve ordet byuniversitet, men henvisningen til Københavns Universitet markerer, at et kompleks, som er tæt integreret i byens struktur, det ville man absolut undgå. Senere, da Aarhus Universitet omfattede en del bygninger, har arkitekten C.F. Møller anvendt ordet »parkuniversitet« om sit værk, hvilket også er en rammende beskrivelse af den del af universitetet, som ligger i parkerne. Internationalt bruger man om denne bebyggelsesform ordet »campusuniversitet«, eller slet og ret campus, der er latin for en mark eller en åben slette. Men i tidens løb er universitetets bygninger og dets parker gradvist blevet en integreret del af Århus by, som siden 1930'erne fuldstændig har omsluttet både parkerne og universitetets forskellige anlæg udenfor. Derfor kan Aarhus Universitet nu med god ret beskrives som et byuniversitet, selvom det helt i overensstemmelse med udvalgets ønske blev noget ganske andet end Københavns Universitet

I betænkningen fra 1919 hedder det videre: »Et meget vigtigt Middel til at særpræge det nye Universitet er Udvalget enig i at finde deri, at det nye Universitet i saa høj grad som muligt bliver et Kollegieuniversitet i den Forstand, at Universitetet ikke blot giver Studenterne Undervisning, men ogsaa til sin Raadighed har Studentergaarde, hvor Studenterne kan bo.« Og sådan blev det – til en vis grad, for i de nuværende ni kollegiebygningers 494 værelser er der kun bolig for ca. 2,3% af universitetets ca. 22.000 studerende. Desuden findes ca. 100 boliger inden for eller omkring universitetsområdet til gæstelærere og -studerende fra udlandet. Men en så voldsom vækst af landets andet universitet kunne man også umuligt forudse i 1919, eller i 1931, da konkurrencen blev udskrevet, eller langt senere for den sags skyld. Det var også forudsat i konkurrencens program, at der som en del af universitetet skulle opføres syv boliger til professorer, heraf tre eforboliger ved kollegierne. Idéen med disse boliger var, at »Lærer og Elever kom i mere intimt Samarbejde end ved et Byuniversitet«, som arkitekterne selv udtrykte det i en tidlig projektbeskrivelse, men senere beskrev C.F. Møller dog idéen som ret utopisk.

»Et moderne Universitet«, som det hed i programmet, blev det også – alt for moderne mente et flertal af befolkningen, da den første bygning stod færdig i 1933. »Landskabeligt fri og smuk« var en anden af udvalgets formuleringer om byggeriet, og at der var et frit samspil mellem den første bygning og landskabet, kunne man nok enes om i 1933, men hvorvidt helheden var

smuk, var der stærkt delte meninger om. Den til tider hidsige debat om æstetikken i universitetets bygninger, som varede flere årtier, er nu afløst af den selvfølgeligelige anerkendelse, der ombølger et arkitekturværk i den internationale topklasse. Det er – rent arkitektonisk – en eventyrlig historie, som har en del ligheder med H.C. Andersens *Den grimme Ælling*.

Moderne universitet, kollegieuniversitet, parkuniversitet, campus- eller byuniversitet — hvordan man end benævner Aarhus Universitet i 2003, så er der tale om dimensioner i bystørrelse. De gule bygninger i parkerne, den tidligere Langelandsgade Kaserne, Forskerparken, Nobelparken, det tidligere Ortopædisk Hospital og IT-byen Katrinebjerg, er et anlæg med både størrelse og funktioner svarende til en almindelig by. Fordi universitetet rummer en campus og har struktur som en by, kunne man bruge navnet »Campusbyen« om dette anlæg, der dækker et område på størrelse med Århus Midtby inden for allégaderne, og hvis bygninger rummer mere end 300.000 m². Byens ca. 22.000 studerende, dens ca. 2.500 undervisere og forskere, og dens teknisk-administrative personale på ca. 2.000 personer svarer samlet til indbyggertallet i en middelstor provinsby. Århus Kommunehospital, der er et universitetshospital, kan på sin vis også medregnes til Campusbyen, fordi hospitalet var et af de tunge argumenter for, at landets andet universitet blev placeret i netop Århus og ikke andre steder i Jylland – og at det fik netop placeringen tæt ved hospitalet.

Hertil kommer, at parkerne ved universitetet hver dag besøges af mange mennesker, som ikke har gøremål på universitetet, men som gør brug af deres bypark. På alle årstider er de to parker en oase af fredelighed med stier gennem store græstæpper, som man kan gå, sidde, ligge og kælke på, med skyggende egetræer og søer, hvor idyllen fuldendes med de traditionelle bænke og ænder. Denne bløde trafik af parkgæster skaber et rekreativt liv, som hører til billedet af netop dette byuniversitet, og den er endnu et udtryk for symbiosen mellem by og universitet.

Ligesom en almindelig by indeholder Campusbyen ud over boliger både arbejdspladser, forsamlingslokaler, biblioteker, museer, restauranter, caféer og fritidsanlæg. Men Campusbyen kan også betragtes som en virksomhed. I det billede er de studerende virksomhedens råstof, mens de studerer, og de er virksomhedens produkt, når de som færdige kandidater sendes ud i verden. Den studerende er under alle omstændigheder hovedpersonen såvel i billedet af universitetet som by og som virksomhed.

Et særlig karakteristisk produkt fra virksomheden er den frie forskning, som kun kan fremstilles af netop denne type virksomhed, der principielt skal være uafhængig af interesser udefra. Desuden udfører virksomheden helt konkrete opgaver for hospitaler og andre virksomheder i form af analyser, der forudsætter den ekspertise og det apparatur, som findes på virksomheden. Samtidig leverer både forskningen og de konkrete opgaver stof til undervis-

18 ningen af de studerende, der i dette billede kan beskrives som virksomhedens lærlinge.

Virksomhedens ca. 4.500 arbejdspladser er ligeså mangfoldigt forskellige som i en almindelig by. Et overvejende antal er skriveborde med computer, hvorved der forskes, studeres, undervises og administreres, men en del arbejde i virksomheden er af mere håndgribelig art. Det kan dreje sig om betjening af laboratoriernes teknik, pasning af forsøgsdyr, rengøring af byens mange bygninger, madlavning i kantinerne, gartnerarbejde i parkerne etc. Dertil kommer, at bygningerne og deres teknik konstant skal vedligeholdes eller renoveres, så skiftende hold af håndværkere stort set altid er på arbejde inden for byens område. Endelig må de studerendes studier også betragtes som et arbejde, der foregår overalt i kollegier, laboratorier, biblioteker og auditorier - eller på varme sommerdage i parkernes græs.

Under den synsvinkel er Campusbyen én stor arbejdsplads – så langt den største i Århus – som nødvendigvis må have sine rekreative områder og faciliteter. Byens parkanlæg har en vigtig rekreativ funktion, idet bygningernes selvstændige placering på campus betyder, at man skal ud i det fri, for at komme fra en bygningsgruppe til en anden. Det er campusuniversitetets særlige egenskab, som alt efter vejrliget kan være mere eller mindre behagelig, men den hører til det oprindelige, pædagogiske grundlag for denne type universitet.

Campusbyen rummer ikke mindre end 10 restauranter (kantiner) foruden en række mere eller mindre officielle caféer (kaffestuer) og værtshuse (barer). Restauranternes størrelse og beliggenhed spænder vidt fra det intime lokale på 7. sal ved Fysisk Institut, hvorfra der er en imponerende udsigt over by og bugt, til Stakladens vældige, mørke rum i Studenternes Hus med en kapacitet, der overgår de fleste restauranter uden for byen. I sommermånederne udvides Stakladen endda med et vældigt telt, som blev særligt fremstillet til universitetets 70-års jubilæum. Caféerne kan have form som miniudgaven af Stakladen i Bartholinbygningens tagetage, hvor der brygges kaffe og serveres let mad, eller caféen kan blot være et ydmygt køkkenbord med en kaffemaskine sammen med et par borde og stole, som de kan ses på etagerne rundt om i de gule bygninger.

Uden for universitetets regi men inden for dets område og i pagt med den gule arkitektur findes endda en kiosk, »Uni-kiosken«, der er placeret strategisk fornuftigt på grænsen mellem Campusbyen og »moderbyen« ved hjørnet mellem Nørrebrogade og Wilhelm Meyers Allé, hvor borgere fra begge byer kan have fornøjelse af den. Kioskens lille bygning var den sidste, der blev tegnet af C.F. Møller selv. En vigtig institution i Campusbyen hedder »fredagsbar«. Ved ugens slutning i semestrene markeres den tilstundende weekend overalt i byen med planlagte eller spontane, store og små arrangementer uden- og indendørs, som vejret tillader det. Således er den sidste del af fre-

.....
**Overalt, hvor man færdes på universitetets område,
 er man omgivet af navne, der knytter institutionen til,
 hvad man kunne kalde videnskabernes mytologi.**

dagene helliget fadøl i plastbægre og uforpligtende snak inden for og på tværs af de daglige faggrænser.

I nyeste tid har Campusbyen fået såvel et stort conferencecenter som et lille klubhus. Gennem lang tid var der opsparet et behov for flere store auditorier til både offentlige og interne forelæsninger og møder. Det blev afhjulpet, da Auditoriehuset stod færdigt i 2001. Med sin placering i Universitetsparkens sydlige del er bygningen arkitektonisk et modstykke til Aulaen, der afslutter slugten mod nord. Aulaen er Campusbyens store, officielle samlings-sal, hvor de højtidelige, interne begivenheder finder sted, mens Auditoriehuset har både ind- og udadvendte funktioner. Bygningen indeholder ét stort og fire mindre auditorier omgivet af store foyerarealer, der tilsammen udgør et rummeligt center for endog store konferencer, ligesom det kan anvendes til Campusbyens daglige små og store forelæsninger. Det lille klubhus, Faculty Club, der er placeret som en tilbygning til Studenternes Hus, og som blev indviet 2002, er fortrinsvis udadvendt. Det er et socialt mødested for universitetets folk og deres gæster, et tværfagligt, internationalt åndehul, hvor gæstende professorer og studerende, emeriti og Campusbyens faste indbyggere kan møde hinanden i behagelige, uforpligtende rammer.

Overalt, hvor man færdes på universitetets område, er man omgivet af navne, der knytter institutionen til, hvad man kunne kalde videnskabernes mytologi. Navngivningen af universitetets bygninger og veje er ikke kun et

minde om den person, som man opkalder efter. Det er en rituel besværgelse, der skal sikre en historisk kontinuitet i det, man foretager sig på stedet. Ved bygninger og veje i området mærker man navnenes rituelle magt, der føjer en mytisk dimension til det forholdsvis unge universitet. Navnene er hentet i den tidligste danske videnskabs historie, men også i den allernyeste, med personer der har været knyttet til Aarhus Universitet, eller som har deltaget i universitetets oprettelse – »universitetets fædre«. En svensker er også kommet med – og en arkitekt.

Bartholins Allé og Bartholinbygningen, der er opført 1969-74, og som huser en række sundhedsvidenskabelige institutter, skal minde om et af de i denne sammenhæng magtfulde danske navne, fordi det skaber forbindelse til en række højt estimerede videnskabsmænd i 1600- og 1700-tallet, som var knyttet til hinanden af slægtsbånd og historiske sammentræf. Caspar Bartholin den Ældre (1585-1629) var læge, teolog og stamfader til en række videnskabsmænd, hvoraf bl.a. 12 blev professorer ved Københavns Universitet. Han udgav selv i 1611 en lærebog om menneskets anatomi, der gjorde ham berømt i hele Europa. Hans søn Rasmus Bartholin (1625-98) var naturforsker, højesteretsassessor, professor og havde ved universitetet den senere astronom Ole Rømer som en af sine studerende. Ole Rømer tog i øvrigt studentereksamen fra Latinskolen i Århus (Katedralskolen) i 1662. En bror til Rasmus, Thomas Bartholin den Ældre (1616-80) var professor i anatomi, matematik og

24 *Wilhelm Meyers Allé*, der er Universitetsparkens adgang til Nørrebrogade, har sit navn efter Danmarks første ørelæge, Wilhelm Meyer (1824-95). Han nævnes som faderen til dansk otologi (hoved- og halskirurgi) og blev verdensberømt, da han i 1867 opdagede polypperne i menneskets halssvælg. *Karl Verners Vej* løber langs kollegierne 4-6 og er opkaldt efter sprogforskeren Karl Verner (1846-96), der var født og opvokset i Århus, og som var berømt for sin forskning i det germanske sprogs lydudviklinger. Fredrik Nielsen (1846-1907) var biskop i Århus 1905-07, kirkehistoriker og en tidlig fortaler for oprettelsen af et universitet i Århus. *Fredrik Niensens Vej* er da også adgangsvej til Det Teologiske Fakultet nord om Studenternes Hus.

Niels Jensen (1890-1952) var bankdirektør i Århus, et skattet medlem af Universitets-Samvirket og desuden hovedkraften bag oprettelsen af studenterkollegierne. Niels Jensens Vej er derfor naturligt adgangsvej til kollegierne 1-3. Carl Holst-Knudsen (1886-1956) var landsretssagfører i Århus og ligeledes en af »fædrene« som den energiske formand for Aarhus Universitets bestyrelse og for Universitets-Samvirket. *Carl Holst-Knudsens Vej* er adgangsvej til kollegierne 7-9 langs Nørrebrogade. Endelig er den mest fremtrædende af universitetets arkitekter, C.F. Møller (1898-1988) hædret med *C.F. Møllers Allé*, der forbinder Universitetsparken med Kaserneboulevarden.

I sammenligning med alverdens universiteter hører Aarhus Universitet med sine 75 år absolut til den yngre generation. Københavns Universitet blev

f.eks. stiftet 1479, og universitetet i Bologna dateres som verdens ældste til 1088. Men trods sin ungdom – og bl.a. gennem navnenes magi – står Aarhus Universitet på frugtbar og historisk fast grund.